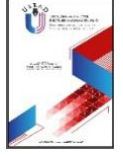

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 5, Year
5, Sayı 11, Issue 11, Nisan 2023, April 2023
e issn: 2687-2641

ETİMOLOJİK HİKÂYELER ETYMOLOGICAL STORIES

Özgül KÜÇÜKASLAN

Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Veteriner Fakültesi,
Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı,
Diyarbakır/Türkiye.

Assoc. Prof., Dicle University, Faculty of Veterinary Medicine, History of
Veterinary Medicine and Deontology,
Diyarbakır/Türkiye.

ozgul.kucukaslan@dicle.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7494-0236

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1239280

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 19.01.2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 03.05.2023

Yayın Tarihi / Date Published: 20.04.2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Nisan / April

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Küçükaslan, Ö. (2023).
Etimolojik Hikâyeler. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 5(11),
211-234.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism
detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Etimoloji, bir dildeki kelimelerin kaynağını gösteren, ne zaman ortaya çıktıklarını, nereden geldiklerini, hangi evrelerden geçtiklerini araştıran, kelimelerin hem biçim hem anlam tarihini ele alan, bir sözcük ya da sözcük ögesinin kökenini, aslını, ne zaman dile girdiğini, ne gibi değişiklikler geçirdiğini inceleyen bir bilim dalıdır. Etimoloji alanı içerisinde hekimlikle/veteriner hekimlikle ilgili terimlerin hikâyeleri de oldukça ilgi uyandıran konuların başında gelmektedir. Öğrencilere tüm eğitim seviyelerinde yarar sağlayan hikâyeli anlatımların bilgi içeriğinin sunumunda önemli avantajları olan güçlü araçlar oldukları kabul edilmektedir. Buradan yola çıkarak çalışmada ulaşılan sözcük hikâyelerinin de derslere dahil edilmeleriyle bilgileri daha anlamlı ve hatırlanmaya değer kılabilceği ve öğrenmeyi pekiştireceği düşünülmektedir. Çalışma ile konuya ilgi duyan kişilerin etimolojik hikâyelerle buluşturulması ve akademisyenlere öğrenci derslerini renklendirebilecekleri bir ders materyali sunulması amaçlanmıştır. Bu amaçla 63 adet kelimenin etimolojik hikâyelerine ulaşılmıştır. Elde edilen veriler alfabetik olarak şu şekilde sıralanmıştır: akademi, akredite, alkali, ambulans, amonyak, anamnez, anthrax, araknoid, aşil tendonu, atlas, atom, baytar, baytarname, beygir, dekan, diyabetes mellitus, doçent, doktor, drog, febris, gülme gazı, güvercin, hermafrodit, hijyen, himen, histoloji, influenza, iris, kampus, kanguru, kanser, karantina, kaşar, kedi, koala, kuduz, leopar, loji, morfin, nimfomani, penisilin, perküsyon, poliklinik, profesör, reçetelerdeki Rp işareti, rektum, salam, sazan, sempozyum, senato, sezaryen, sıçan, sosis, stafilokok, steteskop, şarlatan, tıp, Türk eyeri, üniversite, wirsung kanalı, veteriner hekim, vitamin, yoğurt. Sonuç olarak, veteriner hekimliği öğrencilerinin derslerden keyif almalarına, bilgiyi zihinlerinde canlandırmalarına, bilginin kalıcılığına ve böylece daha kolay öğrenmelerine yarar sağlanabilecek bir kaynak sunulduğu ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Akademi, Etimoloji, Hikâye, Köken, Terim, Veteriner Hekimlik

Abstract: Etymology is a science which shows the origin of words in a language, investigates when they emerged, where they came from, what stages they went through, deals with the history of both form and meaning of words, examines the origin of a word or word element, when it entered the language, what changes it has undergone. The stories of terms related to medicine/veterinary medicine within the field of etymology are also one of the most interesting topics. It is accepted that storytelling, which benefits students at all educational levels, are powerful tools with significant advantages in the presentation of information content. From this point of view, it is thought that including the word stories reached in the study in the lessons will make the information more meaningful and memorable and reinforce the learning. With the study, it is aimed to bring together people who are interested in the subject with etymological stories and to present a course material to the academicians that can color the students' lessons. For this purpose, the etymological stories of 63 words were obtained. The data obtained are listed as follows: academy, accredited, alkali, ambulance, ammonia, anamnesis, anthrax, arachnoid, achilles tendon, atlas, atom, baitar, baitarname, workhorse, dean, diabetes mellitus, associate professor, doctor, drug, febris, laughing gas, pigeon, hermaphrodite, hygiene, hymen, histology, influenza, iris, campus, kangaroo, cancer, quarantine, kashar cheese, cat, koala, rabies, leopard, logy, morphine, nymphomania, penicillin, percussion, polyclinic, professor, Rp sign in prescriptions, rectum, salami, carp, symposium, senate, cesarean section, rat, sausage, staphylococcus, stethoscope, charlatan, medicine, Turkish saddle, university, wirsung channel, veterinarian, vitamin, yogurt. As a result, it can be argued that it is a resource that can be beneficial for veterinary medicine students to enjoy the lessons, to visualize the information in their minds, to retain the information and thus to learn more easily.

Key Words: Academy, Etymology, Origin, Story, Term, Veterinary Medicine

Giriş

İnsanlar kullandıkları sözcüklerin anlamlarını, nereden geldiklerini, nasıl ortaya çıktığını merak ederler (Stachowski, 2011). Bu merak ile ortaya çıkan etimoloji, bir dildeki kelimelerin kaynağını gösteren, ne zaman ortaya çıktıklarını, nereden

geldiklerini, hangi evrelerden geçtiklerini araştıran, kelimelerin hem biçim hem anlam tarihini ele alan, bir sözcük ya da sözcük ögesinin kökenini, aslını, ne zaman dile girdiğini, ne gibi değişiklikler geçirdiğini inceleyen bir bilim dalıdır (TDK, 2022; Yakın, 1997). Etimoloji alanı içerisinde hekimlikle/veteriner hekimlikle ilgili terimlerin hikâyeleri de oldukça ilgi uyandıran konuların başında gelmektedir. Hekimlik terminolojisi adı verilen tıbbi terimler, çoğunlukla Latince kökenli olup yüzyıllar boyunca bazı değişimler göstererek günümüze kadar gelmişlerdir (Cankur, 2002). Bu terimlerin bazılarının kökenleri ise halk tarafından dile getirilen hikâyelerle (halk etimolojisi) açıklanmaktadır (Ercilasun, 2022). Genel anlamda hikâyeler, gerçek veya tasarlanmış olan olayları anlatırlar. Hikâyeler; konuşma, dinleme, eleştirel düşünme, hayal gücü, okuma ve dinleme becerilerini ve kültürel anlayışı geliştirme özelliklerine sahiptirler (Nguyen vd., 2016; TDK, 2022). En temel ikna araçlarından olan hikâyeler, soyut kavramları elle tutulur, duygusal ve hatırlanır fikirlere çevirirler (Gallo, 2021). İnsan beyni yeniliği sever. Bir sunumda tanıdık olmayan, alışılmamış yeni bir bilgi, izleyicinin ilgisini çeker ve onlara yeni bir bakış açısı kazandırır (Gallo, 2021). Hikâyeli anlatımlar öğretimde de fayda sağlarlar. Öğretimde hikâyeli anlatım, bilgileri anlamlı ve hatırlanmaya değer kılan, öğrenmeyi geliştiren, tüm eğitim seviyelerinde öğrenciler için öğrenme bağlamlarında yarar sağlayan ve bilgi içeriğinin sunumunda önemli avantajları olan güçlü bir araç olarak kabul edilmektedir. Öğrencilerin ilgisini çeken hikâyeler onları çalışmaya sevk ettiğinden içerdikleri kavramların öğretimde kullanılmaları son derece faydalıdır (Demircioğlu vd., 2006; Marques, 2020).

Bu çalışma ile konuya ilgi duyan kişilerin etimolojik hikâyelerle buluşturulması ve ders materyali olarak öğrenci derslerinin renklendirilmesi amaçlanmıştır. Veteriner hekimliği; temel bilimler, prelinik bilimler, klinik bilimler gibi branşların yanı sıra gıda hijyeni ve teknolojisi, zootekni gibi konuları içeren bilim alanlarını da kapsamaktadır. Çalışmada hekimlik terminolojisine ait kelimelerin yanı sıra veteriner hekimliği ilgilendiren diğer kelimelere ve bazı akademik terimlerin etimolojik hikâyelerine yer verilmiştir. Ulaşılabilen terimlerin bir bölümü tarihsel süreç içerisinde veteriner hekimlikle paralel olarak seyreden beşerî hekimlik ile ortak olan kelimelerdir. Araştırmada literatür taramalarla ulaşılabilen 63 adet kelimenin etimolojik öyküleri derlenmiştir. Elde edilen terimler alfabetik olarak yazıya aktarılarak kaynaklarıyla birlikte sunulmuştur.

Akademi: Girit'te insanları dehşete düşüren bir canavarı öldüren Kral Aegeus'un oğlu Theseus, Helen isimli bir kızı Atina'ya kaçıtır. Bunun üzerine Helen'in abileri Atina'yı kuşatırlar. Akademos isimli bir kişi araya girerek Helen'in yerini abilerine söyler ve böylece Atina halkını bu kuşatmadan kurtarır. Atina halkı Akademos'a müteşekkik kalınca ona Akropol'ün eteklerinde bir zeytin bahçesi armağan ederler. Akademos ölünce de bu bahçeye defnedilir. Platon MÖ dördüncü yüzyılda Akademos'un yattığı bu bahçede bir okul kurarak öğrencilere ders vermeye başlar. Felsefe, matematik ve beden eğitimine ilişkin konuşmaların yapıldığı bu okul "akademia" olarak adlandırılır. Floransalı Rönesansçılar, bu bahçenin adını yüksek bilgilerin serbestçe öğretildiği kurumları tanımlamak için kullanmaya

başlayınca terim Avrupa düşüncesine dahil olur. Akademi ifadesi 16. yüzyıldan itibaren her türlü okul ve eğitim-öğretim yapılan yer için kullanılmaya başlanır. Üniversiteler ve bilim dünyası anlamını ise 1849'da alır. O zamandan bu yana dünyada binlerce akademi kurulmuştur. Bu kelimedeki köken alan "akademisyen", "akademik dal" gibi terimler günümüzde kullanılmaktadır (Gaarder, 2006; Şenyapılı, 2009b; Çakan, 2017).

Akredite: Latince "*creditum*" kelimesi "*güvenmek, emanet etmek, inanmak*" anlamındaki "*credere*" den türetilmiştir. Türkçeye Fransızcadan geçmiş olan akredite sözcüğü, 1620 yılından bu yana Fransızcada kullanılan bir sözcüktür. Fransızca "*accréditer*", "*kredi vermek, inandırıcı kılmak*" fiilinden gelir. Akredite olmak, "*krediye hak kazanmak, güvenilir/inanılır bulunmak*" anlamına gelmektedir. Yükseköğretimde akreditasyon, akademik ve alana özgü standartların bir yükseköğretim programı ve yükseköğretim kurumu tarafından karşılanıp karşılanmadığını ölçen değerlendirme ve dış kalite güvence sürecini ifade etmektedir (Şenyapılı, 2009b; Nişanyan, 2020; YÖK, 2022).

Alkali: Ph değeri yediden büyük olan maddelere bazik madde, bunların suda çözünenlerine ise alkali madde adı verilir. Alkali kelimesi Arapça kül anlamına gelen "*al-qaliy*" den gelir. Pagan Roma döneminde akarsularda çamaşır yıkayan kadınların, hayvan yağlarının külle bir araya gelmesi ile oluşan karışımın çamaşırılarını daha iyi temizlediklerini gözlemlemeleriyle sabun bulunmuştur. Alkali, modern kimyada ise ilk kez 1813 yılında kullanılmıştır (Çakan, 2017).

Ambulans: Latince "*ambulare*" kelimesi "yürümek" anlamına gelir. Bu ifade Fransızcaya "*hôpital ambulante*" olarak geçmiştir (18.yüzyıl), savaş alanları arasında dolaşan gezgin bir askeri hastaneyi tanımlamaktadır. 1800'lerde yalnızca ambulante sözcüğü hasta taşıyan atlı bir taşıtın adı olarak kullanıma girer. Günümüzde hasta taşıyan motorlu cankurtaran araçlarına ambulans adı verilmektedir (Şenyapılı, 2009a; Online Etymology Dictionary, 2022).

Amonyak: Başlıca aminoasitlerin deaminasyonundan ve nükleik asit, aminler gibi diğer kaynaklardan oluşan suda çözünen, oldukça zehirli artık üründür (NH₃). 18. yüzyılda İsveçli kimyacı Torbern Bergman, Libya'da Amon'a (Mısır hayat ve üreme tanrısı) adanmış olan bir tapınağın yakınlarında bulunan amonyum klorür tuzlarından bir gaz elde eder. Bu gaz amonyak adını Yunanca Amon'a ait anlamına gelen "*amoniakos*" tan alır (Çakan, 2017; TDK, 2017).

Anamnez: Günümüzde hastalığın hikâyesi, hastalığın geçmişi anlamında kullanılan anamnesis, Antik Yunan Filozofu Platon'un ortaya koyduğu bir kavramdır. Ruhun bedene girmeden önceki varlığında görmüş olduğu ideaların bilince dönüşüdür. Her türlü deneyden bağımsız bir ilk bilgi olarak ruhta baştan beri bulunan bilgiyi yukarı çekip çıkarmak, anımsamak anlamına gelir. Hekimlikte/veteriner hekimlikte anamnez alma, hasta/hasta sahibi tarafından hastalığın meydana gelişi, durumu, şimdiye kadarki gidişi hakkında hekime verilen bilgidir (Akarsu, 1998; TDK, 2017).

Anthrax (Şarbon): *Bacillus anthracis*; çok eskilerden beri tanınan şarbon hastalığının etkenidir. Fransızca "charbon (şarbon)" sözcüğü, Latince "carbon" sözcüğünden gelir ve kömür demektir. Antrax sözcüğü ise eski Yunanca "anthrakites (kömüre benzeyen)" sözcüğünden köken almıştır. Bu hastalıkta deri lezyonları simsiyah kömür gibi görüldüğünden hastalığa bu isim verilmiştir. Benzer şekilde, koku, duman çıkarmadan büyük bir ısı vererek yanan bir tür taş kömürüne de antrasit adı verilmektedir (Şenyapılı, 2009b; Nişanyan, 2020).

Araknoid: Biyolojide örümceklerin dahil olduğu sınıflandırmayı ifade eden araknoid kelimesi, adını Anadolu'da yaşayan Arakhne adlı bir kızdan alır. Arakhne'nin mitolojik hikâyesi şöyledir: Dokumacılıktaki hüneriyle tanınan Arakhne, günün birinde tanrıça Athena'ya meydan okuyarak yarışma teklif eder. Athena bu teklifi kabu eder. Athena bir kumaşın üstüne Olympos'lu tanrıları işlerken, Arakhne Zeus'un aşk maceralarını konu alır. Olağanüstü bir ustalıkla çalışan Arakhne, sanatkârlıkta Athena'ya fark atar. Buna çok içerleyen Athena, aynı zamanda Olympos'un kirli çamaşırlarının ortaya dökülmesine kızar. Elindeki şimşir mekikle Arakhne'nin alnına vurur. Bu hakarete dayanamayan Arakhne, bir iple kendini tavana asar. Bunun üzerine Athena, "Asılmak istiyorsan asıl kal tavanlara, dokumayı çok sevdiğine göre sen ve senden üreyecek çocuklar durmadan dokuyun asılı kaldığınız yerde" der. Bu sözlerden sonra Arakhne örümceğe dönüşür ve ömrünün sonuna kadar harikulâde ağını yapmaya devam eder (Gören, 1951; Altuğ, 2012).

Aşil tendonu (topuğu): Arka bacakta topuk çıkıntısına yapışan çok güçlü bir kırıstir (anatomik adı *achilles tendon, tendo calcaneus communis*). Aşil terimi Yunan mitolojisinde Peleus ile Thetis'in oğlu olan Akhilleus yani Aşil'den gelmektedir. Aşil, bebekken annesi tarafından topuklarından tutularak ölümsüzlük ırmağı Styx'e batırılır. Böylece tüm vücudu korumaya alınan Aşil'e ne ok ne de kılıç işler. Ne var ki Truva Savaşı sırasında Aşil, topuğundan bir ok ile vurularak ölür. Annesi onu ölümsüzlük ırmağına daldırırken topuğundan tuttuğu için oraya kutsal su değmemiş, topuğu, yara alabileceği tek zayıf noktası olarak kalmıştır. Bu tabir günümüzde insanın zayıf yanını, yumuşak karnını belirtmek için de kullanılmaktadır (Gürel ve Muter, 2007; Sermet, 2008; TDK, 2017).

Atlas: Birinci boyun omuru olan atlas, kafatasının hemen altında başı taşıyormuş gibi duran ilk kemiktir. Adını Yunan mitolojisine göre dünyayı taşıyan bir titan olan Atlas'tan alır. Mitolojiye göre Atlas, tanrılara karşı geldiği için dünyayı sırtında taşımakla cezalandırılır ve dünyayı boynunun arka kısmına yerleştirerek taşır (Vardar vd., 1973; Dinçmen, 2001).

Atom: Kuzey Ege kıyısındaki liman kenti Abdera'da yaşamış olan filozof Demokritos (MÖ 460-370), her şeyin gözle görülemeyecek kadar küçük yapı taşlarından meydana geldiğini varsayarak, her biri ebedî ve değişmez olduğunu düşündüğü bu yapı taşlarına "atom" adını vermiştir. Atom kelimesi eski Yunanca "bölünemeyen şey" anlamına gelse de günümüz bilimi atomların daha küçük temel parçacıklara (proton, nötron ve elektron) bölünebildiğini göstermiştir (Gaarder, 2006).

Baytar: İslam Uygarlığında baytarlar tarafından atlar, hem at bilgisi (hippologie) hem de at tedavisi (hippiatrie) bağlamında incelenmiş, atların bakım, besleme, yetiştirme, terbiye, hastalık ve tedavilerine ilişkin önemli bilgiler üretilmiştir. Baytar kelimesinin kökenine ilişkin çeşitli yorumlar bulunmakla beraber bu kelimenin etimolojisi, bilim göçü ile birlikte şu şekilde açıklanmaktadır: Baytar terimi, antik Yunan'da kullanılan "*hippiatroi, hippiatros*" (at hekimi) kelimesinden köken almaktadır. Hippiatros; hippos (at) ve iatros (hekimlik) kelimelerinden türetilmiştir. Bu kelime Bizansta "*hippiater*" olarak kullanılmıştır. Hıristiyanlığın, MS 313 yılında Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olarak kabul edilmesinin ardından yaşanan meshep çatışmaları, bilim göçlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Bilimle uğraşan Nestorianlar, önce Edessa'ya (bugünkü Şanlıurfa) sonra Nisibis'e (bugünkü Nusaybin) yerleşmişlerdir. Burada çok sayıda bilimsel kaynak Süryanice ve Arapçaya aktarılmıştır. Bizansta kullanılan "*hippiater*" kelimesi Süryanice'ye "h" sesinin düşmesiyle "*pyatra*" olarak geçmiş, sonrasında Arapça'da "p" sesinin olmaması nedeniyle "*biyatr*" olarak söylenmiştir. Zamanla "baytar" halini alan kelime, Türkiye'de 1937 yılına kadar kullanıldıktan sonra kaldırılmıştır (Smithcors, 1955; Smithcors, 1958; Driesch, 1989; Özgür, 1997; Tekeli vd., 2001; Yerlikaya ve Özen, 2005).

Baytarname: İslam Uygarlığı Çağında, hayvanların, bakımı, beslenmesi, hastalıkları ve tedavileri konularında yazılmış olan eserlere "*baytarnâme*" adı verilmektedir. 16. yüzyılda Cami tarafından yazılan bir baytarnamede bu adın nereden geldiği şöyle anlatılmıştır: "*Harp esnasında İskenderi Zülkarneyn (Büyük İskender)'in atları hastalandı; fakat o zaman Erestetalis (Aristo) hakîm beraberinde olmadığından bir şey yapamadılar. Bu hakîm bir kitabı tasnif kılıp tez elden İskender'e gönderdi ve adını da baytarname koydu*" (Erk, 1955, 1978; TDK, 2017).

Onbeşinci yüzyılın ikinci yarısında yazılan "*Haza Kitâbu Baytarnâme*" adlı bir yazma eserin giriş bölümünde baytarname kelimesinin hikâyesi şu satırlarla anlatılmıştır: "*İskender irişdi, hisarı sardı. El-kıssa, iç yıl Belh'i bekletdi. Almaklığa çare olmadı. Katı kızlık oldu. Çeri zaif oldu ve hem atlara renc girdi, helâk oldu. Leşker İskender'e geldiler, şikâyet etdiler. "Yâ padişah-ı cihangir, atlarumuza maraz vâkı oldu, helâk olayorular. Ne buyurırsın?". İskender Ristatalis'i (Aristo) kagırdı. Bu hali dedi kim: "Âdem oğlanı için ilâç tasnif kıldın. Nolaydı bu hayvanlar için dahi bir kitab tasnif ideydin. Ata bir renc vaki olıcak ol kitabile amel kılalar. Ol at sıhhat bula helâk olmayaydı. Egerçi bunlar sâmitdururlar, vâli emrde ferman berdardır ve hem sipahinin saz aleti atıdır." Aristatalis vezir ayıtdı: "Maslahatdır kim bizden sonra yadigâr kala, anunla bizi duadan unutmayalar. Belh'i alalium, gönül şamdan olsun da, düzeyim" dedi. Az zaman geçmeden aldılar. Husrev'i helâk kıldılar. Ol sudan içdi, sıhhat buldu. Çün fârîğ olundu. Ristatalis hâkimi kagırdı. "Ol kitabı düz deyü buyurdu. Bu kitabı tasnif kıldı. Adını Baytar-nâme kodu. Velî bu zaif, nahif Hacı Ali bin Hacı Mehemmed Aksarayı, bu kitab elüme girdi. Acem dilince perakende tebdil ve tagyir olunmuş ve hem içinde haylı müşkil otlar komuşlar. Diledim ki Acem dilinden Türkî diline düzem, tâ mübtedilere âsân ola ve hem okuyanlar bizi duadan unutmayalar". Bu yazma*

eserde; Büyük İskender'in Belh şehrini kuşattığı sırada atlarının hastalandığı, Aristo'dan bu hastalık için bir kitap yazmasını istediği, Belh'i aldıktan sonra Aristo'nun bu kitabı yazarak adını baytarname koyduğu belirtilmektedir (Öztelli, 1965; Erk ve Dinçer, 1967).

Beygir: Beygir "yük tutan" demektir. Farsça "bar" yük, "gir" tutan anlamına gelen "bargir" kelimesinden zamanla beygire dönüşmüştür (İdiz, 2021).

Dekan: Üniversitelerde bir fakültenin yönetiminden sorumlu profesöre dekan adı verilir. Dekan kelimesi, eski Yunanca deka (on) sözcüğünden türetilmiştir. Latince "decanus" kelimesi "on kişiden sorumlu kişi, onbaşı, kilisede bir rütbe, psikopos baş yardımcısı" anlamlarına gelmektedir. Türkçe'ye 1933 yılında Alman akademik sisteminden aktarılmıştır (Valpy, 1828; Nişanyan, 2020; TDK, 2022).

Diyabetes mellitus (şeker hastalığı): Günümüzde beşerî ve veteriner hekimlik literatüründe kullanılan bu terim; Yunanca "dia+ betes (akıp gitmek)" ve "mellitus (bal kadar tatlı)" kelimelerinden türetilmiştir. Bu terim eski zamanlarda çok fazla idrara çıkan ve idrarı tatlı olan kişileri anlatmak için kullanılırdı. Bu nedenle eski zamanlarda hekimler, şeker hastalığını tespit edebilmek için idrarın tadına bakmaya alışkındı (Straus ve Straus, 2006; TDK, 2017).

Doçent: Üniversite akademik hiyerarşisinde profesörün altındaki basamakta bulunan öğretim üyelerine doçent adı verilmektedir. Latince "docere", "öğretmek" anlamına gelir. 17. yüzyılda türetilmiş olan "docentem" sözcüğü bugün "doçent" olarak kullanılmaktadır (Şenyapılı, 2009b; TDK, 2022).

Doktor: Latince öğretmek anlamına gelen "docere" kelimesinden köken alan doktor kelimesi, Orta Çağ Latincesinde "din öğretmeni, danışman, öğretmen" anlamlarını taşımaktaydı. Zamanla kilise papazlarını (church father) tanımlayan bir sözcük olmuştu. 1300'lü yıllarda doktor kelimesi üniversitede en yüksek dereceyi alan kişi anlamında kullanılmaya başlandı. İlk kez İtalya'da Bologna Üniversitesinde akademik bir unvan olarak kullanılan doktor kelimesi "öğreten" anlamına gelmektedir. Doktor kelimesi, öğretme yeterliliği ile ilgili bir kökten türetilmiştir ve dolayısıyla bu sıfatı taşıyan kişinin öğretme vazifesine vurgu yapılmaktadır. Günümüzde halk arasında tıp fakültesinden mezun hekimler için kullanılan doktor terimi aslında etimolojik açıdan yanlış bir kullanımdır. Hekim/tabip denmelidir. Doktora, üniversitelerde lisansüstü eğitim çerçevesinde bilim alanlarında orijinal bir eserle alınabilen yüksek bir akademik dereceyi belirtir. Doktora eğitimini tamamlayan herkese, her meslekten kişiye akademik bir unvan olan "doktor" unvanı verilir (Şenyapılı, 2009b; Balanlı, 2011-2012; Meşeci Giorgetti, 2019; İdiz, 2021; TDK, 2022).

Drog: İlaç ismi altında kullanılan maddeler, madenlerden, bitkilerden veya hayvanlardan elde edilir ya da kimya laboratuvarında yapılır. Bu maddelerin ham-işlenmemiş şekline "drog (drogue)" adı verilir. Diğer bir deyişle doğal maddelerden elde edilen ve tedavi amacıyla kullanılan ilaç hammaddelerine drog adı verilir. Drog kelimesinin kökeni Türkçe'dir. Orta Asya Türkçesinde kullanılan

"dalık (taluk)" sözcüğü, ilaç olarak kullanılan bitkileri ifade etmekte, drog kelimesi de bu kelimedenden köken almaktadır (Yarar, 1948; Erdemir, 2007; TDK, 2017).

Febris: Latince "febris" tıpta vücut ısısı artışında kullanılan bir terimdir. Adını Grek mitolojisinde ateş ve sıtma tanrıçası olan ve insanları ateşli hastalıklardan koruyan Febris'ten almıştır (Dorland, 1951; Anonim, 2012).

Gülme gazı: Anestezi tarihinin ilk kullanılan inhalasyon anesteziplerinden biri haline gelen ve ilk kez dental girişimler sırasında kullanılan gülme gazının (azot protoksitin) hikayesi şöyledir: İngiliz Kimyacı Humphry Davy, 1799 yılında azot protoksitin kendisinde diş ve baş ağrılarını geçirdiğini öne sürer. Bu gazı içine çeken Davy, keyiflenerek önce gülme krizine girer, ardından içini çeke çeke ağlamaya başlar ve bilincini kaybederek bayılır. Davy, azot peroksiti "gülme gazı" olarak tanımlar. Gülme gazı, sonraları eğlenceye düşkün zenginler tarafından lüks partilerde eğlence aracı olarak kullanılır. Amerika'da 1840'lı yıllarda yapılan gezici sokak gösterilerinde kullanılan azot protoksit ile ağrısız diş çekimi gösterileri yapılmıştır (Straus ve Straus, 2006).

Güvercin: Eski Türkçe "kögerçin" veya "kögürçin" sözcüğünden evrilmiştir. Eski Türkçe "kök (mavi gök rengi)", "köger (mavileşmek, göğermek)" ve kuş adlarında kullanılan "çin" edatının birleşmesinden oluşur. Güvercinlerin renginin gök mavisine benzetilmesi ile güvercin (göğercin) ismin verildiği anlatılmaktadır (Sermet, 2008; Nişanyan, 2020).

Hermafrodit: Bir kişide hem dişi hem de erkek üreme organlarının bir arada bulunmasıdır. Hermafrodit kelimesi adını Yunan mitolojisindeki Hermes ve Afrodit'ten alır. Afrodit'in Hermes'ten olan oğlu günahkâr kabul edilip ormana bırakılır. Büyüyüp delikanlı olunca bir gün gölde yıkanırken çok güzel bir peri ile karşılaşır. Peri, delikanlıya yaklaşır ancak delikanlı utanarak periyi iter. Peri, "ey tanrılar öyle bir şey yapın ki ne o benden ayrılınsın ne de ben ondan" diyerek hızla delikanlının boynuna sarılır. Böylece tanrılar onları tek vücut yaparlar. Tek vücutta hem erkek hem de dişilik organları yer alır (Dorland, 1951; Anonim, 2012).

Hijyen: Hijyen (hygiene) terimi temizlik, sağlığın devamı ve korunması anlamına gelmektedir. Eski Yunan'da tanrı Apollo'nun oğlu olarak kabul edilen ve sonraları tıp tanrısı haline gelen Aesculapius'un, hastalarını tedavi ederken kendisine yardım eden kızının adı Hygeia'dır. Hygeia, Yunan mitolojisinde sağlık tanrıçası, eski tabirle hıfzıssıhha ilâhesidir. Hygeia yalnız hasta insanlara değil, hayvanlara da bakar. Korinthos'un batısında hekimlik tanrısı Aesculapius'la birlikte Hygeiaya da tanrısal özellikler atfedilmiştir. Bu kült Aesculapius kültüyle birlikte İÖ 293'te Roma'ya sığramış, Hygeia ve Aesculapius sonradan koruyucu tanrılar olarak kabul edilmişlerdir (Ünver, 1939; Dorland, 1951; Erk, 1978; Altuğ, 2012; TDK, 2017).

Himen: Vajina vulva sınırında bulunan delikli bir zardır (kızlık zarı). Yunan mitolojisinde Hymenaios, gençlik, evlendirme ve düğün tanrısıdır. Adına düğün

türküleri söylenen Hymenaios'un adı kızlık zarına verilmiştir. Erkek bir mitoloji kahramanının adının, dişilere ait olan bir anatomik yapıya verilmesi oldukça ilginçtir (Altuğ, 2012; TDK, 2017).

Histoloji: Fransız bilim adamı Marie François Xavier Bichat, 18. yüzyılın sonlarına doğru mikroskop kullanmadan vücutta 21 doku ayırt etmiş, bunları örümcek ağına benzeterek "tissu" adını vermiştir. Yunanca örümcek anlamına gelen "histos" ile bilgi anlamına gelen "loji" nin birleştirilmesi ile histoloji terimi ortaya çıkmıştır (Erk, 1966).

İnfluenza: İnsan ve hayvanlarda gribal enfeksiyonlara neden olan virusun adı influenzadır. Bu kelime Yunan dilinde "etki" anlamına gelir. Diğer uygarlıklarda olduğu gibi eski Yunanda da modern tıp bilimi gelişene kadar, hastalıkların nedenlerinin, tanrının cezalandırması, gizemli güçler ya da doğüstü nedenler olduğuna inanılmıştı ve "influenza" terimi "yıldızların olumsuz etkisi" altında bulunulduğunu anlatmaktaydı (Gaarder, 2006).

İris: İris, gök kuşağı demektir ve gözün damar tabakasının en ön bölümüdür. Bu kelime kökenini Yunan mitolojisinden almaktadır. İris, tanrıların yalanlarını ortaya çıkaran kanatlı bir melektir. Aynı zamanda mitolojide yağmurdan sonra ortaya çıkan yedi rengin oluşturduğu gökkuşağının sembolüdür. Gözün rengini veren tabakaya, gökkuşağında oluşan renk cümbüşüne benzerliği nedeniyle iris tabakası adı verilmiştir (Vardar vd., 1973; Anonim, 2012).

Kampus: Latince "campus" sözcüğü "düzlük, tarla" anlamlarına gelmektedir. Böyle alanlar askerlerin çadır kurmaları için elverişli alanlar olduğu için, sözcük bu tür konaklama eylemleri için kullanılmaya başlamıştır. Çadır kurmak ve bir süre konaklamak için ayrılmış turistik yerlere de camping/kamping adı verilir. Çok yapıli kurum ve kuruluşlar geniş bir arazi üzerine yayılarak yerleşirler. Örneğin üniversiteler, çeşitli yapılarıyla geniş alanlar üzerine yerleşirler. Aynı kuruma ilişkin yapıların topluca yer aldığı bu geniş alanlara da "kampus" adı verilir. Günümüzde bu kelime yerine "yerleşke" kelimesi de kullanılmaktadır (Şenyapılı, 2009a).

Kanguru: 18. yüzyılda İngiliz kâşifi Kaptan James Cook, Avustralya kıtasına adım attığında daha önce hiç görmediği garip bir hayvan türüyle karşılaşır. Yerlilere bu hayvanların adını sorduğunda "kanguru" cevabını alır. Böylece hayvanın adı kanguru olarak kalır. Dilbilimciler bu yüzyılın başında Avustralya yerlilerinin dilini incelediklerinde kanguru kelimesinin yerli halkın dilinde "bilmiyorum" demek olduğunu öğrenirler (Bogert vd., 1954; Sermet, 2008; Şenyapılı, 2009a).

Kanser: Antik Yunan dünyasının büyük bilim adamı Hipokrat MÖ dördüncü yüz yılda kanser hastalığını inceler. Kanser hücrelerinin oluşturduğu yaraların sert bir kabuk oluşturması ve dokuyu bir yengeç kısıkağı gibi sıkıca tutmasından dolayı bu hastalığa Yunanca yengeç anlamına gelen "karkinos" adını verir. Eski Yunan'da bir hayvanın şeklinin veya isminin o hayvanın tedavi edici özelliğine işaret ettiği düşünülduğünden yengecin ya da eşek sütünde kaynatılan bir tür böceğın bu

hastalığın tedavisinde kullanılabileceğine inanılır. MS 47'de Greko-Romen filozof Celsus, bu hastalığa Latince yengeç anlamına gelen "cancer" adını verir (Gezgin, 2007; Çakan, 2017).

Karantina: Orta Çağ'da "kara ölüm" adı verilen veba salgını ile ilk karantina uygulamaları başlatılır, 1377'de Ragusa'da (İtalya) hastalık taşıdığından şüphelenilen gemiler limanda belli bir süre bekletilmeye başlanır. Önceleri otuz gün ile (trentina) sınırlı olan bu süre, sonraları yeterli bulunmayarak kırk güne (quarantina) çıkarılır. Günümüzde bu terim, "bulaşıcı bir hastalığa maruz kalmış veya hastalığın kuluçka süreci içinde hastalığa yakalanmış olma potansiyeli olan insan veya hayvanların bu hastalığı yaymalarının önüne geçmek için hareketlerinin kısıtlanması, hastalığın görüldüğü bölgeden dışarı çıkmalarının engellenmesi" olarak tanımlanmaktadır (Arda, 2004; TDK, 2017).

Kaşar: Kaşar peyniri 19. yüzyılın ortalarında Anadolu'da yaşayan musevi bir kızın buluşudur. Kaşar kelimesi, İbranice "uygun olma" anlamına gelen "kaşer" fiilinden türetilmiştir. Tat uzmanı bir hahamın yahudi kurallarına göre "yenilebilir" anlamında kaşar damgası vurmasıyla bu adı almıştır (Atan, 2007; Akdağ, 2009).

Kedi: Fransızcada kedi anlamına gelen "chat", Latince "cattus" kelimesinden gelir. Latin dilinde daha önce kedi anlamına gelen "felis" kelimesi kullanılırdı. Kedi kelimesi, hilekâr veya kurnaz anlamına gelen "cautus" kelimesinden, ya da kedinin gözcülük yaparak avlanmasından yola çıkarak gözetmek anlamına gelen "cattare" kelimesinden türemiş olabilir (Aysoy, 1944).

Koala: Koala adı Avustralya yerlilerinin dilinde "su içmez" anlamına gelir. Avustralya yerlileri tarafından çok eski zamanlardan beri bilinen Koala, beyazlar tarafından 1798 yılında Sydney'in 80 km içerilerindeki Mavi Dağlar'ın yamaçlarını kaplayan okalıptüs ağacı dallarının üzerinde güneş banyosu yaparken görülmesiyle keşfedilmiştir (Bogert vd., 1954).

Kuduz (rabies, lissa): Eski Türkçe kutuz "deli" sözcüğünden evrilmiştir. Eski Türkler kuduz hastalığına "kotorgan" adını vermişlerdir. Kuduz hastalığı hekimlikte lissa olarak da bilinmektedir. *Rhabdoviridae* ailesinde, Lizzavirüs cinsinde bulunan kuduz virüsü zoonoz ve öldürücü bir hastalıktır. Lissa adının hikâyesi şöyledir: Aristo (MÖ 382-322) köpeklerin lytta (lyssa) hastalığına yakalandığını söylemiştir. Romalı Pliny (Caius Plinius Secundus MS 24-79) *Historia Naturalis* adlı eserinde kuduz hastalığını, dilin altına yerleşen lyssa adlı küçük bir kurda atfetmiştir. Pliny bunu şu şekilde açıklar: "Köpeklerin dilleri altında bir kurt bulunmaktadır. Buna Yunanca lytta (lyssa) denir. Yavru küçükken bu kurt çıkarılırsa hayatı boyunca kudurmaz. Bu kurt, kuduz köpek tarafından ısırılan hayvana verilirse o hayvanı kudurmaktan korur". Sonradan bu kurt çıkarma hikâyesi toplumda yerleşmiş, 19. yüzyıla kadar neden olduğunu bilmeden anlamsız şekilde insanlar bu operasyonu uygulamışlardır (Leclainche, 1936; Dilgimen, 1947; Orkun, 1954; Smithcors, 1958; Erk, 1966, 1975; TDK, 2017; Nişanyan, 2020).

Leopar: Bu hayvanın eski Yunan'da aslan ile Tibet'te yaşayan bir tür panterin çiftleşmesinden doğan melez bir hayvan olduğu sanılmaktadır. Bu nedenle *leon* (*aslan*) ve *pardos* (*panter*) sözcükleri birleştirilerek *leopardos* sözcüğü türetilmiştir. Latince *leopardos*, eski Fransızcada *leupart* ve İngilizcede *leopard'a* dönüşmüş, Türkçede *leopar* olarak söylenmiştir (Şenyapılı, 2009a).

Loji (Logia): Yunanca "*legein* (*söz söylemek*)" sözcüğünden türetilen "*logos*" sözcüğünden türetilmiştir. Anlatım biçimi ya da bir düşüncenin anlatımı anlamına gelen "*logia* (*logie, logy*)" sözcüğü, hangi sözcüğün sonuna getirilirse o sözcüğün anlatıldığı konu hakkında söylenenlerin, bilinenlerin, bilgilerin varlığını belirtir. Yunan düşünürler, tanrıyla temasın salt logos ile kurulduğuna inanırdı. Söz kutsaldır, logos tanrısaldır. Evren hakkında, evrenin düzeni hakkındaki bilgidir. Logos sözcüğü, düşünce, kavram, us, anlam, evren yasası, anlamlı söz, bilim ilkesi, bilgi kaynağı, tanrı sözü, her bilgiyi olanaklı kılan tanrısal ışık anlamlarına gelmektedir (Akarsu, 1998; Şenyapılı, 2009a).

Morfin: Ağrı kesici olarak da kullanılan uyuşturucu bir maddedir. Adını Yunan mitolojisinde hayal ve rüya tanrısı olan Morpheus'tan alır (İdiz, 2021).

Nimfomani: Nymphomania, şehvet hislerinin dâimi olarak ortaya çıkmasıyla karakterize bir hastalıktır. Ormanlarda, kırlarda, dağlarda, sularda yaşayan dişi varlıklar olan nymphalar, Yunan mitolojisinde, büyük tanrılarla ilişki kuran, aşk maceraları yaşayan ve tanrıçaların kışkandığı perilerdir. İşte bu nymphalar, bugünkü psikiyatrik nomenklatürde, dişilerde görülen hiperseksüel davranışa nymphomania isminin verilmesine neden olmuşlardır (Erk, 1957; Dinçmen 2001, Altuğ, 2012).

Penisilin: İngilizce penicillin kelimesi Latince "*peniculus* (*kuyrukçuk, fırça*)" sözcüğünden türetilen "*penicillum* (*fırça biçiminde uzantıları olan küf mantarı*)" kelimesinden köken alır. İngiliz hekim John Tyndall, 1875 yılında Penicillum mantarının antibakteriyel özelliğini bildirmişti ancak Tyndall ne yazık ki bakterilerin çoğunun hastalıklara neden olduğunu bilmediğinden araştırmasını devam ettirmemişti. Daha sonra İskoç Bakteriyolog Alexander Fleming'in 1928 yılında Londra'da şans eseri keşfettiği penisilin antibiyotiğinin hikâyesi şöyledir: Uzun süreden beri stafilokok enfeksiyonu üzerinde çalışan Fleming, tatile çıkarken içlerinde stafilokok adlı bakterilerin bulunduğu petri kaplarını öylece laboratuvarında unuttur, geri döndüğünde petri kaplarının küflenmiş olduğunu görür. Bu küf, meslektaşlarından birinin üzerinde çalıştığı mikroskopik bir mantardan üremiştir. Küfün temizlediği sırada, stafilokok bakterilerinin küf kolonilerinin yanında üremeyi kestiğini fark eder. Bu olayı görmezden gelmek yerine analiz eder ve daha sonra "penisilin" adını vereceği önemli bir maddeyi keşfeder (Straus ve Straus, 2006; Garcia ve Miralles, 2019; Nişanyan, 2020).

Perküsyon: Latince "*percutere, percuss*", "vurmak, çarpmak" fiilinden köken alan kelime, Fransızcaya "*percussion*" olarak geçmiştir. Vücudun bir bölgesine muayene amacıyla elle veya bir perküsyon çekici yardımıyla hafif ve art arda darbeler vurarak bu vuruşların meydana getirdiği ses titreşimlerinin niteliğine göre o bölgedeki organların ve dokuların kıvamı hakkında fikir edinmeye yarayan

bir muayene yöntemidir. 18. yüzyılın bu en büyük fizik muayene yöntemini getiren kişi Avusturyalı Leopold Auenbrugger'dir. Babası Graz şehrinde bir lokanta sahibi olan Auenbrugger, babasından öğrendiği şekilde eliyle bira fiçilerine vurarak dolu ya da boş olduklarını anlar. Aynı zamanda bir müzisyen olan Auenbrugger, tıp fakültesine girdiğinde anatomi derslerinde göğüs ile karının birer fiçiya benzediklerini görür. Babasından öğrendiği yöntemi tıba aktaran Auenbrugger, Viyana'da uzun yıllar bu konuda edindiği tecrübelerini 1761 yılında bir araya toplayarak *Inventum Novum* adlı kitabında bildirmiştir (Uzluk, 1958; Erk, 1978; TDK, 2017).

Poliklinik: Bu kelimenin İngilizcesi "*polyclinic*" olarak yazılırken, Almancası "*poliklinik*" olarak yazılır. "*Poli*" şeklinde yazım, Yunanca "*polis (kent-şehir)*", "*Poly*" şeklinde yazım ise "*polys (çok sayıda olan, çeşitli)*" anlamına gelir. Böylelikle Poliklinik (kent kliniği), *polyclinic* (çeşitli bölümleri içeren klinik) anlamına gelir. 18. yüzyılda Alman üniversitelerinin kendi klinikleri vardı. Önceleri sadece üniversiteliler tedavi edildiği için "iç klinik" adı verilirdi. 19. yüzyılın başlarında üniversite dışı hastaların tedavi edildiği "dış klinikler" kurulmaya başlandı. Üniversite dışından gelen hastalara "poliklinik (şehir kliniği)" adı verildi. Kısa zaman içerisinde Almanya, Fransa ve İngiltere'de şehir klinikleri o kadar yaygınlaştı ki bu müesseselere köylerde de rastlamak mümkün hale geldi. Bu durumda "köyümüzde yer alan şehir kliniği" cümlesi anlamsız hale gelmeye başlayınca Almanlar kelimeyi başka tarzda açıklamaya başladılar. Kliniklerde çok sayıda uzman çalıştığı için çok sayıda klinik anlamına gelen "*polyclinic*" şeklinde yazmaya başladılar. Almanlardan sonra İngilizler de bu şekilde kullanırken Fransızlar ise hem "*policlinique*" hem de "*polyclinique*" yazılışını benimsediler (Stachowski, 2011).

Profesör: Fransızca *professeur* "öğretmen" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Latince "*professor*", "*konusan, öğüt veya ders veren*" sözcüğünden alıntıdır. Sözcük Latince "*profiteri*", "*bir şeyi savunmak, lehe tanıklık etmek, mezhep sahibi olmak*" fiilinden türetilmiştir. "*Profess*", "*ileri sürmek, iddiada bulunmak, açıkça söylemek*" anlamına gelmektedir. Profesör terimi ise kişinin kendi şahsi görüşlerini beyan etmesini, açıkça söylemesini vurgulamaktadır (Makdisi, 2009; Nişanyan, 2020).

Reçetelerdeki Rp işareti: Reçete, hekimin hastasının almasını uygun gördüğü ilaçların bir eczacı tarafından hazırlanması veya verilmesi için yazdığı, hekimin sorumluluğunu saptayan en önemli belgedir. Reçete yazılırken "alınız" anlamında R, Rp, Rx işaretleri kullanılır. Bu işaretlerin kökeni Mısır mitolojisine dayanmaktadır. Mısır mitolojisinde sağlık tanrısı Horus'un babası Osiris, kötülük tanrısı amcası Seth tarafından öldürülünce Horus babasının intikamını almak ister, ancak sol gözü Seth tarafından parçalanır. Mısır'da tıp ile uğraşan tanrı Thoth, gözün parçalarını toplar, bulamadığı bir parça yerine kendi sihir gücünü ekler ve gözü görür hale getirir. Sonraları "Horusun gözü" simgesi, muska gibi kullanılmaya başlayarak ileri görüşlülüğü, vücut dokunulmazlığını ve doğurganlığı sembolize etmiştir. Batı dünyasına Galen'le giren bu simge, tılsımlı, mistik bir

sembol olarak kullanılmıştır. İlerleyen dönemlerde Horus'un gözüne benzetilen "R" şekli koruyucu olarak tehlikeye maruz kalabilecek gemi, araba, reçete gibi eşyalar üzerine çizilmeye başlanmıştır. Günümüzde hekimlerin reçetelerinde kullanılan "Rp" işareti menşeyini buradan almaktadır (Uzluk, 1958; Ekinci, 1993; Tuna, 2015).

Rektum: Latince "*rectus*", "*doğru, düz, sağ*", "*rectum*" ise "*düz şey, düz bağırsak, kalın bağırsağın son kısmı*" anlamlarına gelir. Claudius Galen, yaptığı hayvan diseksiyonlarında kalın bağırsağın son bölümünün düz olduğunu görmüş ve bunun insan vücudu için de geçerli olduğunu düşünerek *rectum* terimini kullanmıştır. Günümüzde bazı hayvan türleri için geçerli olan bu tanımlama insan için geçerli olmadığı halde yaşadığı dönemin bilimsel otoritesi olan Galen'in bu terimi günümüzde halen kullanılmaktadır (Cankur, 2002; Nişanyan, 2020).

Salam: Salam için kullanılan "*salamis*" deyimini, adını Kıbrıs'ın doğu kıyısında bulunan eski Salamis şehrinden almaktadır (Çağış, 1981, Gökalp vd., 1999).

Sazan: İlk Türk devletinin başkenti Ötüken'de ve diğer yerleşim birimlerinde deniz olmadığı için eski Türkçede tuzlu su balıklarına isim verilmesi de tatlı su balıklarına isimler verilmiştir. Bunlardan biri de Türkçe'de "*saz (bataklık)*" kelimesinden türetilen sazan balığıdır. Bataklıkların balığı anlamına gelir. Atalarımız tarafından Orta Asya'dan Anadolu'ya getirilen bu balıkların, motor sesinden ürküp sudan dışarı fırlayarak balıkçı teknesine düşmeleri nedeniyle "*sazan gibi atlamak*" deyimini ortaya çıkmıştır (Şirin, 2019).

Sempozyum: Helen Medeniyeti zamanında sempozyum kelimesinin anlamı günümüzden çok farklıydı. Yunanlılar o dönemde yemekten önce içki içer, sonra edebiyat, şiir ve siyaset gibi konuların konuşulduğu yemeğe geçilirdi. Yunanca "*syn-sym*" öneki eylemin birlikte yapıldığını, "*posis*" ise içme eylemini anlatır (*sym* ve *posis*= birlikte içme). Günümüzde sempozyumlar, "*bir konu etrafında toplanma*" eylemi olarak 1784 yılından itibaren bilim literatürüne girmiştir (Çakan, 2017).

Senato: Kökeni Eski Roma'ya kadar uzanan senato kelimesi, Latince "*senatus*" sözcüğünden köken alır. *Senatus* ise "*ihtiyar*" anlamına gelen "*senex*" ten türetilmiştir. Başka bir deyişle senato, bir "*âkil adamlar*" forumu, bir "*bilgeler arenası*" olarak doğmuştur. Dolayısıyla, teorik olarak, bir kurumda senato üyesi olan senatörlerin tecrübeli, oturaklı, ahlâklı, soğukkanlı, uzak görüşlü gibi erdemlerle donanmış olacağı varsayılmıştır. Senato üyelerinden mutlakçılığa (yönetimde tek kişinin söz sahibi olması) ve despotizme (hak ve özgürlük tanımama) karşı bir fren işlevi iradesi göstermeleri istenir (Şenyapılı, 2009b; TDK, 2022).

Sezaryen: Sezaryen ameliyatı (caesarean section), gebeliğin herhangi bir döneminde doğumdan önce veya doğum sırasında yavrunun ameliyatla karından çıkarılması operasyonudur. Yunan mitolojisine göre tanrı Apollo, oğlu Aesculapius'u annesi Coronis'in karnından tutup çıkarmıştır. Kelime olarak sezaryen kelimesinin nereden geldiği kesin olarak bilinmemekle birlikte bu

kelimenin kökenine ilişkin bazı teoriler ileri sürülmektedir. Bunlardan birincisi, Roma İmparatoru Julius Caesar'ın, annesi Aureli'dan doğumunun bu şekilde olduğudur (MÖ 100). Ancak 17. yüzyıl sonlarına kadar sezaryen ameliyatları annenin ölümüyle sonuçlanırken Caesar'ın annesinin Caesar imparator olduğunda bile hala yaşıyor olması, Caesar'ın kendisinden sonra başka kardeşlerinin de doğması bu teorinin doğru olmadığını göstermektedir. İkinci teori; Roma yasalarına göre gebeliğin son birkaç haftasında ölen kişilerin karınlarından bebek çıkarılmadan gömülmeleri yasaktır ve bu yasa "lex caesarea" olarak adlandırılır. Bu nedenle kelime buradan türemiş olabilir. Üçüncü teori ise; sezaryen kelimesi Latince kesmek anlamına gelen "caedere" fiilinden türetilmiştir (Sewell, 1993; Kömürcü ve Gençalp, 2002; Van Dongen, 2009; TDK, 2017).

Sıçan: Eski Türkler fareye "sıçgan" adını vermişlerdir. Günümüzde sıçan olarak kullanılan bu kelimenin kökü sıçmak eyleminden gelir. Eski Türkler sıçanlar ile vücut kasları arasında bağlantı kurarak kaslara "sıçganak" adını vermişlerdir. Kelimenin sonundaki *+ak* eki benzetme ifadesidir. Saça benzeyene saçak, başa benzeyene başak, ipe benzeyene ipek denmesi gibi sıçana benzetilen vücut kaslarına da "sıçganak" denmiştir. Sadece Türkler değil Hint-Avrupa dilleri ve Semitik diller de aynı ilişkiyi kurmuştur: Latince mus (fare) ve küçük fare anlamına gelen musculus (kas), Latince İngilizceye geçen mouse (fare) ve muscle (kas) aynı köktendir. Arapça tarla faresi anlamına gelen "adel" kelimesinden adele (kas) sözcüğü türetilmiştir (Şirin, 2019).

Sosis: Sosis (sausage) kelimesi; Latince tuzlanarak muhafaza edilmiş anlamına gelen "salsus" kelimesinden türetilmiştir. Salsus kelimesi aynı zamanda et ve kanın çeşitli katkı maddeleriyle karıştırılıp hayvan midelerine doldurulması ile elde edilen ürünler anlamında kullanılmaktaydı. Sosise ait ilk kayıtlara Homer'in Odessa destanında rastlanmakta, MÖ dokuzuncu yüzyıldan itibaren Eski Yunan'da tüketilen bir yiyecek olduğu anlaşılmaktadır. MÖ 500 yıllarında Epikür tarafından yazılmış olan Yunan oyunu "The Orya" adlı eserde de sausage ve salami kelimelerine rastlanmaktadır. Roma ve Yunanistan'ın yanı sıra Babil'de de çeşitli şekiller verilerek tüketilmiş olduğu bilinmektedir. Sosis, İngiltere'de Romalılar tarafından üretilmiş, Kraliçe Victoria döneminde ince bir zarın içinde muhafaza edilen sosise "küçük sürpriz torbalar" adı verilmiştir (Çağış, 1981; Gökalp vd., 1999; Homer 2009).

Stafilokok: Eski Yunancada "staphylo" "üzüm", "kokkos" ise "tane" anlamına gelmektedir. Bu terimin kökeni antik Yunan mitolojisine dayanmaktadır. Aitolia kralı Oinos'un keçilerini otlatan çobanın adı "Staphylus"tur. Çoban Staphylus, keçilerden bir tanesinin sürekli sürüye geç katıldığını ve diğer keçilerden daha neşeli ve hareketli olduğunu fark eder. Bir gün bu keçiyi takip edince keçinin sürüden ayrılarak bir asma bahçesinden üzüm yediğini görür. Çoban, bu üzümleri krala götürür. Kral üzümün suyunu beğenir ve bolca üzüm suyu çıkarılmasını emreder. Mevsimle beraber üzüm suyunun tadı da değişerek şaraplaşır. Kral bu içeceği çok sevdiği için üzüme onu bulan çobanın adını verir. Mikroskopta üzüm

salkımı şeklinde görünen bakterilere de stafilokok adı verilmiştir (Anonim, 2012; TDK, 2017).

Steteskop: Oskültasyon ya da başka bir deyişle vücudun içinden gelen sesleri dinleme eylemi, ilk defa Hipokrat tarafından tanımlanmış, önceleri sadece hekimin kulağını hastanın göğsüne dayaması şeklinde uygulanmıştır. Fransız Hekim Theophile Hyacinth Laennec'in 19. yüzyılda steteskobu icat etmesine kadar fizik muayenede kullanılan yardımcı bir teknik olmuştur. Laennec'in steteskobu tasarlarken oyun oynayan çocuklardan esinlendiği söylenir. Çocuklardan biri elindeki tahta sopanın bir ucuna kulağını dayarken diğer çocuk tahtanın öteki ucuna çiviyle vurur. Vuruş seslerinin tahtanın içinden iletildiğini anlayan Laennec, önce bir kâğıdı rulo yaparak kulağına dayar ve hastanın göğsünü dinler, kalp atışını net olarak duyar. Bunun ardından içi boş tahta silindiri steteskobu geliştirir. Zaman içerisinde geliştirilen bu alet Avusturyalı Hekim Joesf Skoda tarafından kulaklıklardan gelen kauçuk bir boru ile diyaframa bağlanan modern stetoskop haline getirilmiştir (Straus ve Straus, 2006).

Şarlatan: Şarlatan kelimesi İtalyanca "*çok konuşan, sahtekâr*" anlamına gelen "*ciarlatano*" kelimesinden gelir. Orta Çağ'da rahipler, insanların günahlarını para karşılığında affederek ellerine imzalı ve damgalı bir resmî belge tutuşturuyorlardı. Bazı açığöz İtalyanlar bu af vesikalarının taklit olanlarını yaparak rahiplerin verdiği fiyattan daha ucuza satmaya başladılar. Bu kimselere "*ciarlatano*" yani "*şarlatan*" deniyordu. Günümüzde ise bu terim, bilim, vicdan, etik ve deontoloji gibi değerleri yok sayıp kısa zamanda ün ve varlığa ulaşmak için her türlü yola başvurarak hekimlik pratiği yapan kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır (Akar, 2008; Sermet, 2008; TDK, 2017; Nişanyan, 2020).

Tavşan: Eski Türkçe'de "*tabışmak*" fiilinden türetilmiş olan bu sözcüğün anlamı "*sıçrayarak yürümek*" tir. Tavşan kelimesi "*sıçrayarak yürüyen*" anlamına gelir. Anadolu'da milattan önceki çağlarda Hititlerin dilinde "*tabşala*" diye bir kelime bulunmaktaydı. Bu kelimenin ilk anlamı "tavşan", sonraki anlamı ise "kral, efendi" idi. Eski Türkçe'de de tavşana tabışgan adı verilmişti. Hem tabşala hem de tabışgan kelimelerinin kökü olan "tabş" her iki dilde de aynıdır. Tavşan hem Hititlerde hem de eski Türklerde totem olan kutsal bir hayvandır. Bu nedenle bu mukaddes hayvanın eti de yenilmez. Sekizinci yüzyıldan itibaren tavşan Türklerde totemlikten çıkmış ve etinin yenmesi refah, bereket anlamına gelmiştir. Günümüzde Alevilerde tavşan eti yememe geleneği devam etmektedir (Orkun, 1954).

Tıp: Tıbb, tabâbet, tabiplik, hekimlik anlamına gelen kelimedir. Tıp kelimesi adını eski Mısır'ın en önemli sağlık merkezi olan Teb (Thebai) şehrinden alır. Bununla birlikte tabib kelimesinin köken aldığı Arapça "*tabbe*" kelimesinin "bir işte usta olma, işin ehli olma, bir işin ilmini bilen kimse, âlim" anlamları bulunmaktadır. Tıp ifadesi, yalnız insan hekimliğini değil veteriner hekimlik alanını da kapsamaktadır. Eski literatürlerde tababet-i beşeriye ve tababet-i baytariye olarak geçer. Tabip ile aynı anlama gelen hekim kelimesi ise Arapça "h-k-m" kökünden gelir (hâkim, hikmet, hakem, hüküm de aynı köktendir). Hekim kelimesinin yargıda bulunma,

alıkoyma, sağlam olma, bilgi, bilim adamı, filozof, tabip anlamları vardır. Buradaki alıkoyma, insanı kötü olan şeylerden alıkoyma, iyi olana yönlendirme manâsındadır. (Ünver, 1939; Hancı, 2005; Devellioğlu, 2006; Melikoğlu Gölcü ve Osmanağaoğlu Sanal, 2012; Bulut ve Kudat, 2019; Aba, 2020; Nişanyan, 2020).

Türk eyeri: Latince karşılığı "*sella turcica*" dır. Anatomik olarak kafatasında sfenoid kemiğin üst kısmında yer alan ve içerisine hipofiz bezinin oturduğu yapıyı ifade etmektedir. Atçılıkla uğraşan Türklerin kullandıkları eyerlere benzetilen bu yapı, anatomist ve hekim Adrianus Spigelius'un (1578–1625) *De Humani Corporis Fabrica* (1627) başlıklı ünlü eseri ile Anatomi nomenklatürüne girmiştir (Mutluer, 2006; Gültiken ve Osmanağaoğlu, 2006, Tekiner vd., 2015).

Üniversite: Latince "*unus (bir)*" ve "*versus (çevrilmiş)*" sözcüklerinden türetmiş bir kavramdır. "*Universus*", "*bir yere çevrilmiş, bir bütünde toplanmış*" anlamına gelmektedir. Latince +itas ekiyle birlikte birlik anlamına gelen "*universitas*" kelimesi türetilmiştir. 12. yüzyılda Bologna ve Paris'te öğrenci ve öğretim üyelerinin haklarını korumak üzere kurulan birliklere de "*universitas*" adı verilmiştir. Öğrencilerin kurduğu birliğe "*universitas scholarium*", öğretmenlerin kurduğu birliğe ise "*universitas magistrorum et scholarium*" adı verilmiştir. Zamanla üniversite kavramı, farklı disiplinlerin bir araya gelerek oluşturduğu bilimler birliği anlamını kazanmıştır (Aydın, 2016; Nişanyan, 2020).

Wirsung kanalı: Pankreas akıtıcı kanallarından biri olan Wirsung kanalı, adını 17. yüzyılda İtalya'da anatomi araştırmaları yapan Alman Johann Georg Wirsung'dan alır. Bu bilim adamının hikâyesi çok acıklıdır. Padua'da anatomi profesörü olan Wirsung, himayesi altına aldığı, yetiştirdiği öğrencisi tarafından acımasızca katledilmiştir. Bu kişi, Wirsung'un keşfini kendisine mal ederek kendi adını bilim camiasına duyurmak istemiş, ancak, amacına ulaşamamış, yaptığı kötülük ortaya çıkmıştır. Bugün yine Wirsung kanalı, hak ettiği üzere kendi adını taşımaktadır (Nasuhioğlu, 1974).

Veteriner hekim: Veteriner kelimesinin hayvan hastalıklarını tedavi etme işi anlamında MS beşinci yüzyılda Romalı Veteriner Hekim Vegetius Renatus'un kitabında kullanıldığı bildirilmiştir. Türkiye'de 1937 yılından itibaren baytar kelimesi kaldırılarak yerine Fransızcadan alınan veteriner kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. "Hekim" kelimesinin eklenmesi ise ilk kez 1954 yılında 6343 sayılı yasa¹ ile birlikte olmuştur. Veteriner kelimesi Latince gramer kurallarına göre incelendiğinde şu sonuçlara ulaşmak mümkündür: Latince "*vetus, veter*", "yaşlı" demektir. "*Veterin*" ise "hayvan, yük hayvanı" demektir. Bu kelimeye "-a, -us, -um" ilgi ekleri eklendiğinde "*veterin+a, veterin+us, veterin+um*", "hayvan ile ilgili, hayvana ait" anlamı alır (sıfat anlamı, İng: adjective). Latince "-arius" eki ise meslek olarak "birşeyle iştigal eden şahıs"ı ifade eden ektir². "*Veterin+arius*", hayvan ile ilgili kişi, "*medicus veterin+arius*" ise hayvan ile ilgili hekim demektir

¹ Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun. 18.03.1954 tarih ve 8661 sayılı Resmî Gazete.

² Örneğin; medicamentarius (eczacı).

(isim anlamı, İng: noun). Latince "-arium" eki ise yer belirteçidir³. "Veterin+arium" hayvan hastalıklarının tedavisi için kurulmuş sağlık kuruluşunu ifade eder. İngilizcede ise "-ary" eki ilgi ekidir. "Veterin+ary" hayvan ile ilgili demektir. "Veterinary medicine", hayvan ile ilgili hekimlik demektir. Benzer şekilde "veterinarian" kelimesindeki "-ian" eki de şahıs belirteçidir⁴. Latince "-arius" ekinin sinonimi (eş anlamlısı) Fransızca'da "-aire" dir ve ilgili kişiyi ve mesleği ifade eder⁵ (veterinaire). Dolayısıyla Fransızcadan alınan "veteriner" kelimesi tek başına kullanıldığında "hayvan ile ilgili kişi, meslek" anlamına gelir. Hayvan ile ilgili birçok kişi ve meslek olabileceğinden (örneğin hayvancılık, nalbantlık, çobanlık, hayvan sağlığı teknikerliği vs.), "hekim, hekimlik mesleği" anlamını vurgulamak için dil bakımından mutlaka sonuna hekim kelimesi getirilmelidir. Böylece diğer dillerde de olduğu gibi⁶ "veteriner hekim", "hayvan (veterin) ile ilgili (-er) hekim" anlamını tam olarak karşılar. Türkiye'de veteriner fakültelerinden mezun olan kişilere de "veteriner hekim" unvanı verilir⁷. (Bekman, 1940; Dorland, 1951; Smithcors, 1955; Yalvaç, 1965; Brunner ve Tanker, 1988; Özgür, 1997; Dinçer, 1998; Nişanyan, 2020; Levis, 2022).

Vitamin: Fransızca "*vitamine*" sözcüğünden alıntıdır. Canlılar için hayati önemi olan bir dizi kimyasal bileşiğin ortak adı olan vitamin sözcüğü Latince "*vi'ta* (yaşam, hayat)" ve "*aminum* (amin, kimyada bir bileşik)" sözcüklerinin birleşiminden oluşur (Dorland, 1951; Nişanyan, 2020).

Yoğurt: Eski Türkçede yoğurt kelimesi sekizinci yüzyıldan sonraki metinlerde bazen "*yoğurt*" bazen "*yogrut*" şeklinde görülmektedir. En eski Türk gıdalarından olan yoğurt, yaklaşık bin yıl kadar önce yazılmış olan Kutadgu Bilig ve Divan-ı Lügâti-t Türk adlı eserlerde yer almaktadır. Yoğurt kelimesinin geçtiği Uygurca metinlere Taklamakan Çölünün kuzey doğusunda rastlanmıştır. Eski Türkçede "*yoğur* (*kabartmak, yoğunlaştırmak*)" fiiline -ut ekinin eklenmesiyle "*yoğrut, yuğrut*" kelimeleri oluşturulmuştur. Katılaştırılmış süt ürünü anlamına gelir. Yoğurdun Avrupa'da tanınması ise ancak 16. yüzyılda gerçekleşir. Fransa Kralı 1. Fransua ateşli ishale yakalanıp tedavi edilemeyince Kral'ın annesi Kanuni Sultan Süleyman'dan yardım ister. İstanbul'dan Fransa'ya gönderilen Türk doktor, yanında götürdüğü keçinin sütünü sağıp yoğurt yaparak Kral'a yedirir ve Kral Türk yoğurdu sayesinde kısa süre sonra iyileşir (İzmen, 1935; Turan, 1981; Sermet, 2008; Nişanyan, 2020).

Sonuç

Veteriner hekimlik mesleği ve akademik terimlere ilişkin kelimelerin kökenlerinin araştırıldığı bu çalışmada 63 adet kelimeye ait bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın sürdürülmesi halinde kuşkusuz daha pek çok kelimenin

³ Örneğin; medicamentarium (eczane), senatarium (veremiler için kurulan sağlık kuruluşu).

⁴ Örneğin; physician (fizikçi), musician (müzisyen).

⁵ Örneğin; notaire (noter), secretaire (sekreter).

⁶ Veteriner hekim: Latince medicus veterinarius, Fransızca medicine veterinaire, İngilizce veterinary medicine, İtalyanca medice veterinaria.

⁷ Bkz. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi. Diploma No:7011, Diploma Tarihi:30. 07. 2004. Dicle Üniversitesi Veteriner Fakültesi. Diploma No:109, Diploma Tarihi:27.06.2003.

hikâyesiyle karşılaşılacaktır. Gerek etimoloji gerekse de halk etimolojisi temelli bu literatür bilgilerini doğrulamak farklı bir uzmanlık alanı bilgisi gerektirdiğinden çalışmada verilerin kökenbilim açısından değerlendirilip doğrulanması etimoloji uzmanlarına bırakılmıştır. Erk (1958), eski eserler üzerinde yapılacak olan çalışmalarla birçok buluşun kökeninin daha eskiye götürülebileceğini bildirmektedir. Çalışmada yer alan kelime kökenlerini de aynı şekilde değerlendirmek mümkündür. Çalışma ile çeşitli kaynaklardan derlenen hikâyelerle öğrenci derslerinin ilgi çekici, eğlenceli bir hale getirilmesi hedeflenmiştir. Nitekim Allison (2016), hikâye anlatımının öğrencilerin ilgisini çekmenin güçlü bir yolu olduğunu belirtmektedir. Çalışma ile veteriner hekimliği öğrencilerinin derslerden keyif almalarına, bilgiyi zihinlerinde canlandırmalarına, bilginin kalıcılığına ve böylece daha kolay öğrenmelerine yarar sağlanabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aba, V. (2020). Tıbb-ı Nebevî Bağlamında İlâhî Şifânın Kaynağı ve Değeri Üzerine Teolojik Değerlendirmeler. *ASD: Akademik Siyer Dergisi 1 (Ocak)*, 112-139.
- Akar, H. (2008). *Kelimelerin Yüzyıllık Hikayeleri*. Erişim Adresi: <http://gencgelisim.com/v2/gelisim-oykuleri/540-kelimelerin-yuzyillik-hikayeleri.html>, Erişim Tarihi: 26.02.2019.
- Akarsu, B. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. 11. Baskı. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Akdağ, N. (2009). *Osmanlı'dan Türkiye'ye İlkler*. 1. Baskı. İstanbul: Yeşil Elma Yayınevi.
- Allison, S. (2016). The Power of Storytelling. *Lab Animal 45(6)*, 233.
- Altuğ, T. (2012). Mitolojinin Kadın Kahramanlarından Köken Alan Tıbbi Terimler. *İnsan: Birçok Pencereden Birçok Yönleriyle*, 3-14.
- Anonim (2012). Tıbbın Mitoloji ile Dansı. Erişim Adresi: <http://argoscelik.blogspot.com.tr/2012/02/tbbn-mitoloji-ile-dans.html> Erişim Tarihi: 28.11.2021.
- Arda, B. (2004). *Orta Çağ Karanlığından Nasıl Sıyrıldık*. Bilim Etiği ve Bilim Tarihi. (Ed.). B. Arda. s.11-20, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Atan, B. (2007). *Tarihimizde İlkler*. 4. Baskı. İstanbul: Karma Kitaplar Yayınevi.
- Aydın, İ. (2016). *Akademik Etik*. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Aysoy, S. (1944). Kedi: Ankara İkliminde, Tabiatı, Tarihte ve Efsanede, Edebiyatta, Ekonomide Mevkii. *Türk Veterinerler Cemiyeti Dergisi 3*, 3-39.
- Balanlı, A. M. (2011-2012). Tabip mi, Doktor mu; O Halde Hekim Kim. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi 22*, 24-25.
- Bekman, M. (1940). *Veteriner Tarihi*. Ankara: Ankara Basım ve Cildevi.
- Bogert, C. M. & Coates, C. W., Goodwin, G. G., Amadon, D., Gilliard, E. T., Atz, J. W., Pallister, J. C. (1954). *The Animal Kingdom*. (Çev). Gaspıralı M vd., 1966. Hayat Hayvanlar Ansiklopedisi. İstanbul: Hayat Yayınevi.
- Brunner, H. & Tanker N. (1988). *Meslekî Latince*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları.
- Bulut, M. & Kudat, A. (2019). *İslam Medeniyetinde Âlim Tasavvuru*. II. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Gelenek ve Bilgi Bütünlüğü Sempozyumu, 11-12 Temmuz 2019, İstanbul.
- Cankur, N. Ş. (2002). Tıp Eğitiminde Dil: I Önemi, Gelişmesi ve Geleceği. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 28(1)*, 29-32.

- Çağış, N. (1981). Yerli Sucuklarda Olgunlaşmada Kırmızılaşma Derecesinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi.
- Çakan, M. (2017). *Bilimsel ve Teknolojik Terimlere Dair Etimolojik Hikâyeler*. Ankara: Chiviyazıları Yayınevi.
- Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 23. Baskı. Ankara: Aydın Yayınevi.
- Demircioğlu, H., Demircioğlu, G., Ayas, A. (2006). Hikâyeler ve Kimya Öğretimi. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi* 30, 110-119.
- Dilgimen, H. (1947). *Veteriner Hekimliği Tarihi*. İstanbul: Bozkurt Matbaası.
- Dinçer, F. (1998). Veteriner Hekim Deyimi Üzerine, *Vet. Hek. Dern. Derg* 69(1-2), 16-18.
- Dinçmen, K. (2001). *Psykhia ve Mythos*. 3. Baskı. İstanbul: Scala Yayınevi.
- Dorland, N. (1951). *The American Illustrated Medical Dictionary*. WB Saunders Company, 22. Edition, 1736s, Philadelphia.
- Driesch, A. (1989). *Geschichte der Tiermedizin*. Callwey, München: 5000 Jahre Tierheilkunde.
- Ekinci, A. C. (1993). *Eski Reçetelerden Öğrendiklerimiz*. III. Türk Tıp Tarihi Kongresi, 20-23 Eylül 1993, Bildiri Kitabı, s. 309-312, İstanbul.
- Ercilasun, A. B. (2022). Halk Etimolojisi. *Türk Dili* 71(841), 10-13.
- Erdemir, A. D. (2007). *Şifalı Bitkiler (Doğal İlaçlarla Geleneksel Tedaviler)*. 3. Baskı. İstanbul: Melisa Yayınevi.
- Erk, N. (1955). *XVI'nci Asır Veteriner Hekimliği ve Bu Asra Ait Eserler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Yayınları: 69, Çalışmalar: 38.
- Erk, H. (1957). *Evcil Hayvanların Genital Organ Hastalıkları (Jinekoloji)*. Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.
- Erk, N. (1958). Veteriner Tarihinin Önemi, *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 28(143-144), 1-6, 1958.
- Erk, N. (1966). *Veteriner Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Erk, N. (1975). Tarihte Kuduz Hastalığı. *Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 2(2), 210-215.
- Erk, N. (1978). *Veteriner Tarihi*. 2. Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Yayınları:352.
- Erk, N. & Dinçer, F. (1967). XV'inci ya da XVI'nci Yüzyıla Ait Olduğu Sanılan Bir Baytarname İncelemesi. *Ankara Üniv Vet Fak Derg* 14(2), 117-139.
- Gaarder J. (2006). *Sofie'nin Dünyası (Felsefe Tarihi Üzerine Bir Roman)*. (Çev.). Sabir Yücesoy. 10. Baskı. İstanbul: Pan Yayınevi.
- Gallo, C. (2021). *TED Gibi Konuş*. (Çev). Figen Bingül. İstanbul: Aganta Kitap Yayınevi.
- García, H. & Miralles, F. (2019). *Ikigai Uygulama Rehberi*. İstanbul: İndigo Yayınevi.
- Gezgin, D. (2007). *Hayvan Mitosları*. İstanbul: Sel Yayınevi.
- Gökalp H. Y. & Kaya, M, Zorba, Ö. (1999). *Et Ürünleri İşleme Mühendisliği*. Erzurum: Atatürk Üniv Zir. Fak. Yay., No: 786.
- Gören, S. (1951). Zehirli Örümcekler, *Askerî Veteriner Dergisi* 29(178), 23-35.
- Gültiken, M. E. & Osmanağaoğlu, Ş. (2006). *Origin of Sella Turcica*. Proc. XXXVII International Congress of the World Association for the History of Veterinary Medicine, Leon, Spain, pp.839-840.
- Gürel, E. & Muter, C. (2007). Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması, *Sosyal Bilimler Dergisi* 1, 537-569.
- Hancı, İ. H. (2005). Yılan Hikayesi. *Sted Dergisi* 14(8), 6-9.

- Homer, T. (2009). *İlklerin Kitabı: A'dan Z'ye Kadar Her Şeyin İlk Çıkış Noktası*. 1. Baskı. İstanbul: Pegasus Yayınevi.
- İdiz, E. (2021). *Sözün Başladığı Yer*. 1. Baskı. İstanbul: Profilkitap Yayınevi.
- İzmen, E. R. (1935). *Silivri Yoğurdunun Terkibi ve Yapılışı Hakkında Araştırmalar*. Y.Z.E. Çalışmalar: 11, Ankara.
- Kömürcü, N. & Gençalp N. S. (2002). Geçmişten Günümüze Doğuma Yardım. *Atatürk Üniv Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 5(1), 78-82.
- Leclainche, E. (1936). Veteriner Hekimliği Tarihinde Grekler ve Romenler. (Çev.). H. Dalgimen & M. Belli -1947. *Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi* 9(1-17), 112-136.
- Levis, C. T. (2022). The Latin Lexicon, Online Latin Dictionary. Erişim: <https://latinlexicon.org/definition.php?p1=2062819&p2=v>, Erişim Tarihi: 27.10.2022.
- Makdisi, G. (2009). *İslâmın Klasik Çağında ve Hıristiyan Batı'da Beşerî Bilimler*. (Çev.). H. T. Başoğlu. İstanbul: Klasik Yayınevi.
- Marques, D. G. (2020). In Praise of a Historical Storytelling Approach in Science Education, *The History of Science Society* 111(3), 582-587.
- Melikoğlu Gölcü, B. & Osmanağaoğlu Sanal, Ş. (2012). Mecmûa-i Fünûn-i Baytariye: İnceleme ve Özetli Bibliyografya, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi* 14(1), 45-88.
- Meşeci Giorgetti, F. (2019). Doktora Derecesinin Kökeni Üzerine Bir İnceleme. *Tarih Okulu Dergisi* 12(XL), 425-446.
- Mutluer, S. (2006). Sella Turcica. *Childs Nerv Syst* 22, 333.
- Nasuhioğlu, İ. (1974). *Tıp Tarihine Kısa Bir Bakış*. Diyarbakır Tıp Fakültesi Yayını No: 9, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Nguyen, K. & Stanley, N., Stanley, L., Rank, A., Wang, Y. (2016). A Comparative Study on Storytelling Perceptions of Chinese, Vietnamese, American and German Education Students, *Reading Psychology* 37, 728-752.
- Nişanyan, S. (2020). Nişanyan Sözlük, Çağdaş Türkçe'nin Etimolojisi, Erişim: <https://www.nisanyansozluk.com/>, Erişim tarihi: 18.10.2022.
- Online Etymology Dictionary (2022). Ambulance. Erişim: <https://www.etymonline.com/word/ambulance>, Erişim Tarihi: 16.05.2022.
- Orkun, H. N. (1954). *Eski Türkler'de Evcil Hayvanların Tarihçesi*. Ankara: Yeni Matbaa.
- Özgür, A. (1997). Veteriner Hekim Terimi Üzerine Tarihsel Bir Araştırma. *Ankara Üniv. Vet. Fak. Derg* 44, 1-8.
- Öztelli, C. (1965). On Beşinci Yüzyılda Yazılmış Bir Baytarname'nin Giriş Bölümü. *Türk Dili* 14(168), 784-789.
- Sermet, S. (2008). *Kelimelerin İlginç Tarihi*. 1. Baskı. İstanbul: Safran Yayınevi.
- Sewell, J. E. (1993). *Cesarean Section- A Brief History*. A Brochure to Accompany an Exhibition on the History of Cesarean Section at the National Library of Medicine, p.1-15, Washington.
- Smithcors, J. F. (1955). The Family Tree of the Veterinarian. *Veterinary Medicine* 50(11), 525.
- Smithcors, J. F. (1958). *Evolution of the Veterinary Art*. Baillere, Tindall and Cox, London.
- Stachowski, M. (2011). *Etimoloji*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Straus, E. W. & Straus, A. (2006). *Tıbbi Mucizeler (Tıp Tarihinden Yaşamı Değiştiren 100 Gelişme)*. İstanbul: Domingo Yayıncılık.
- Şenyapılı, Ö. (2009a). *Her Sözcüğün Bir Öyküsü Var-1*. 3. Baskı. Ankara: ODTÜ Yayınevi.
- Şenyapılı, Ö. (2009b). *Her Sözcüğün Bir Öyküsü Var-2*. 1. Baskı. Ankara: ODTÜ Yayınevi.

Şirin, H. (2019). *Sözcük Hikâyeleri-Sözlerde Saklı Kültür*. 2. Baskı. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınevi.

Tekeli, S. & Kâhya, E., Dosay, M., Demir, R., Topdemir, H. G., Unat, Y., Koç Aydın, A. (2001). *Bilim Tarihine Giriş*. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Tekiner, H. & Acer, N., Keleştimur, F. (2015). Sella Turcica: An Anatomical, Endocrinological, and Historical Perspective. *Pituitary* 18, 575-578.

Türk Dil Kurumu (TDK) (2017). *Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü*. 2. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu (TDK) (2022). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim tarihi: 18.10.2022.

Tuna, S. (2015). Tıbbın Serüveni: Mitoloji, Ritüeller ve Sanat. *Dirim* 304, 6-9.

Turan, T. (1981). *Ankara ve Çevresinde Üretilen Endüstriyel Ayrıların Mikrobiyolojik Kalitelerinin Saptanması Üzerinde Araştırmalar*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi.

Uzluk, F. N. (1958). *Genel Tıp Tarihi I*. Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları:68.

Ünver, A. S. (1939). Yılan Resmi ve Selçuklular Tababeti. *Dirim* 14, 1-5.

Valpy, F. E. J. (1828). *An Etymological Dictionary of the Latin Languages*. London: Baldwin, Longman & Co and Whilttaker.

Van Dongen, P. W. J. (2009). Caesarean Section Etymology and Early History, *SAJOG* 15(2), 62-66.

Vardar, T., Hatiboğlu, M. T., & Çimen, A. (1973). *Anatomi Terimler Sözlüğü*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Yakın, A. (1997). Etimoloji Sözlükleri, *Türk Dili* 542, 140-151.

Yalvaç, C. (1965). *Eczacılıkta Lâtinçe*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları: 10.

Yarar, N. R. (1948). *Reçete Nasıl Yazılır*. 4. Baskı. İstanbul: Kenan Matbaası.

Yerlikaya, H. & Özen, R. (2005). Orta Çağda Bilim Göçü. *Vet Hek Dern Derg* 76(2),45-49.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) (2022). Yükseköğretimde Akreditasyon Erişim: <https://denklik.yok.gov.tr/akreditasyon-tanima-denklik-nedir>, Erişim tarihi: 27.10.2022.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Etimoloji, bir dildeki kelimelerin kaynağını gösteren, ne zaman ortaya çıktıklarını, nereden geldiklerini, hangi evrelerden geçtiklerini araştıran, kelimelerin hem biçim hem anlam tarihini ele alan, bir sözcük ya da sözcük ögesinin kökenini, ne zaman dile girdiğini, ne gibi değişiklikler geçirdiğini inceleyen bir bilim dalıdır. Etimoloji alanı içerisinde hekimlikle/veteriner hekimlikle ilgili terimlerin hikâyeleri de oldukça ilgi uyandıran konuların başında gelmektedir. Öğrencilere tüm eğitim seviyelerinde yarar sağlayan hikâyeli anlatımların bilgi içeriğinin sunumunda önemli avantajları olan güçlü araçlar oldukları kabul edilmektedir. Buradan yola çıkarak çalışmada ulaşılan sözcük hikâyelerinin de derslere dahil edilmeleriyle bilgileri daha anlamlı ve hatırlanmaya değer kılabilceği ve öğrenmeyi pekiştireceği düşünülmektedir. Çalışma ile konuya ilgi duyan kişilerin etimolojik hikâyelerle buluşturulması ve akademisyenlere öğrenci derslerini renklendirebilecekleri bir ders materyali sunulması amaçlanmıştır. Bu amaçla 63 adet kelimenin etimolojik hikâyelerine ulaşılmıştır. Elde edilen veriler alfabetik olarak şu şekilde sıralanmıştır: Akademi, akredite, alkali, ambulans, amonyak, anamnez, anthrax, araknoid, aşil tendonu, atlas, atom, baytar, baytarname, beygir, dekan, diyabetes mellitus, doğent, doktor, drog, febris, gülme gazı, güvercin, hermafrodit, hijyen, himen, histoloji, influenza, iris, kampus, kanguru, kanser, karantina, kaşar, kedi, koala, kuduz, leopar, loji, morfin, nimfomani, penisilin, perküsyon, poliklinik, profesör, reçetelerdeki Rp işareti, rektum, salam, sazan, sempozyum, senato, sezaryen, sıçan, sosis, stafilokok, steteskop, şarlatan, tıp, Türk eyeri, üniversite, wirsung kanalı, veteriner hekim, vitamin, yoğurt. Etimolojik hikâyelere şu örnekler verilebilir:

Ambulans: Latince *ambulare* kelimesi yürümek anlamına gelir. Bu ifade Fransızca'ya *hôpital ambulante* olarak geçmiştir (18.yy), savaş alanları arasında dolaşan gezgin bir askeri hastaneyi tanımlamaktadır. 1800'lerde yalnızca *ambulant* sözcüğü hasta taşıyan atlı bir taşıtın adı olarak kullanıma girer. Günümüzde hasta taşıyan motorlu cankurtaran araçlarına bu ad verilmektedir. Hijyen: Hijyen "hygiene" terimi temizlik, sağlığın devamı ve korunması anlamına gelmektedir. Eski Yunan'da tanrı Apollo'nun oğlu olarak kabul edilen ve sonraları tıp tanrısı haline gelen Aesculapius'un, hastalarını tedavi ederken kendisine yardım eden kızının adı Hygeia'dır. Hygeia Yunan mitolojisinde sağlık tanrıçası, eski tabirle hıfzıssıhha ilâhesidir. Hygeia yalnız hasta insanlara değil, hayvanlara da bakar. Korinthos'un batısında hekimlik tanrısı Aesculapius'la birlikte Hygeiaya da tanrısal özellikler atfedilmiştir. Bu kült Aesculapius kültüyle birlikte İÖ 293'te Roma'ya sızramış, Hygeia ve Aesculapius sonradan koruyucu tanrılar olarak kabul edilmişlerdir. İnfluenza: İnsan ve hayvanlarda gribal enfeksiyonlara neden olan virusun adı influenzadır. Bu kelime Yunan dilinde "etki" anlamına gelmektedir. Diğer uygarlıklarda olduğu gibi eski Yunanda da modern tıp bilimi gelişene kadar, hastalıkların nedenlerinin, tanrının cezalandırması, gizemli güçler ya da doğaüstü nedenler olduğuna inanılmıştı ve "influenza" terimi yıldızların olumsuz etkisi altında bulunulduğunu anlatmaktaydı. Stafilokok: Stafilokoklar, genellikle üzüm salkımı şeklinde olan yuvarlak şekilli anaerob bakterilerdir. Bu terimin kökeni de antik Yunan mitolojisine dayanmaktadır. Aitolia kralı Oinos'un keçilerini otlatan çobanın adı "Staphylus"tu. Çoban Staphylus keçilerden bir tanesinin sürekli sürüye geç katıldığını ve diğer keçilerden daha neşeli ve hareketli olduğunu fark eder. Bir gün bu keçiyi takip edince keçinin sürüden ayrılarak bir asma bahçesinde üzüm yediğini görür. Çoban, bu üzümleri krala götürür. Kral üzümün suyunu beğenir ve bolca üzüm suyu çıkarır. Mevsimle beraber üzüm suyunun tadı da değişerek şaraplaşır. Kral bu içeceği çok sevdiği için üzüme onu bulan çobanın adını verir. Eski Yunanca'da "staphylo", "üzüm", "kokkos" ise "tane" anlamına gelmektedir. Buradan hareketle mikroskopta üzüme benzeyen bu bakterilere stafilokok adı verilmiştir. Şarlatan: Şarlatan kelimesi İtalyanca "çok konuşan, sahtekâr" anlamına gelen *ciarlatano* kelimesinden gelir. Orta Çağ'da rahipler, insanların günahlarını para karşılığında affederek ellerine imzalı ve damgalı bir de resmî belge tutuşturuyorlardı. Bazı açığız İtalyanlar bu af vesikalarını taklit ederek rahiplerin verdiği fiyattan daha ucuza satmaya başladılar. Bu kimselere "*ciarlatano*" yani "*şarlatan*" deniyordu. Günümüzde ise bu terim, "bilim, vicdan, etik ve deontoloji vb. her türlü değer sistemini yok sayarak kısa zamanda ün ve varlığa ulaşmak için her türlü yola başvurarak hekimlik pratiği yapan kişileri" tanımlamak için kullanılmaktadır. Tıp: Tıbb, tabâbet, tabiplik, hekimlik anlamına gelen kelimedir. Tıp kelimesi adını eski Mısır'ın en önemli sağlık merkezi olan Teb şehrinden almıştır. Tabib kelimesi Arapça "tabbe" kelimesi bir işte usta olma, işin ehli olma, bir işin ilmini bilen kimse (âlim) anlamına gelir. Hekim kelimesi ise Arapça "h-k-m" kökünden gelir (hâkim, hikmet, hakem, hüküm ile aynı kökten gelir). Bilge, bilim adamı, filozof, tabip anlamları vardır. Bunun yanı sıra "yargıda bulunma, alıkoyma, sağlam olma" anlamları bulunur. Buradaki alıkoyma, insanı kötü olan şeylerden alıkoyma, iyi olana yönlendirme anlamında kullanılmaktadır. Tıp kelimesi yalnız insan hekimliğini değil, hem insan hekimliğini hem de veteriner hekimliği kapsamaktadır. Sonuç olarak bu çalışma ile veteriner hekimliği öğrencilerinin derslerden keyif almalarına, bilgiyi zihinlerinde canlandırmalarına, bilginin kalıcılığına ve böylece daha kolay öğrenmelerine yarar sağlanabilecek bir kaynak sunulduğu ileri sürülebilir.

EXTENDED ABSTRACT: Etymology is a science which shows the origin of words in a language, investigates when they emerged, where they came from, what stages they went through, deals with the history of both form and meaning of words, examines the origin of a word or word element, when it entered the language, what changes it has undergone. The stories of terms related to medicine/veterinary medicine within the field of etymology are also one of the most interesting topics. It is accepted that storytelling, which benefits students at all educational levels, are powerful tools with significant advantages in the presentation of information content. From this point of view, it is thought that including the word stories reached in the study in the lessons will make the information more meaningful and memorable and reinforce the learning. With the study,

it is aimed to bring together people who are interested in the subject with etymological stories and to present a course material to the academicians that can color the students' lessons. For this purpose, the etymological stories of 63 words were obtained. The data obtained are listed as follows: Academy, accredited, alkali, ambulance, ammonia, anamnesis, anthrax, arachnoid, achilles tendon, atlas, atom, baitar, baitarname, workhorse, dean, diabetes mellitus, associate professor, doctor, drug, febris, laughing gas, pigeon, hermaphrodite, hygiene, hymen, histology, influenza, iris, campus, kangaroo, cancer, quarantine, kashar cheese, cat, koala, rabies, leopard, logy, morphine, nymphomania, penicillin, percussion, polyclinic, professor, Rp sign in prescriptions, rectum, salami, carp, symposium, senate, cesarean section, rat, sausage, staphylococcus, stethoscope, charlatan, medicine, Turkish saddle, university, wirsung channel, veterinarian, vitamin, yogurt. The following examples can be given to etymological stories: Ambulance: The Latin word *ambulare* means to walk. This expression was translated into French as *hôpital ambulant* (18th century), describing a traveling military hospital circulating between battlefields. In the 1800s, only the word ambulance came into use as the name of a horse-drawn vehicle carrying the sick. Today, this name is given to motorized life-saving vehicles that carry patients. Hygiene: The term "hygiene" means cleanliness, continuation and protection of health. Hygeia is the name of the daughter of Aesculapius, who was known as the son of the god Apollo in ancient Greece and later became the god of medicine, who helped him while treating his patients. Hygeia is the goddess of health in Greek mythology, the goddess of sanitation in the old words. Hygeia not only takes care of sick people, but also animals. Along with Aesculapius, the god of medicine, in the west of Corinth, divine features were attributed to Hygeia. This cult, together with the cult of Aesculapius, spread to Rome in 293 BC, and Hygeia and Aesculapius were later accepted as protective gods. Influenza: The name of the virus that causes influenza infections in humans and animals is influenza. This word means "effect" in the Greek language. As in other civilizations, until the development of modern medical science in ancient Greece, it was believed that the causes of diseases were divine punishment, mysterious forces or supernatural causes, and the term "influenza" meant being under the negative influence of the stars. Staphylococcus: Staphylococcus are round-shaped anaerobic bacteria, usually in the form of a bunch of grapes. The origin of this term is also based on ancient Greek mythology. The name of the shepherd who grazed the goats of Oinos, the king of Aitolia, was "Staphylus". The shepherd Staphylus notices that one of the goats is always late to the herd and is more cheerful and active than the other goats. One day, when he follows this goat, he sees that the goat has left the herd and is eating grapes in a vineyard. The shepherd takes these grapes to the king. The king likes the juice of the grapes and produces a lot of grape juice. With the season, the taste of grape juice changes and becomes wine. Because the king liked this drink very much, he named the grape after the shepherd who found it. Staphylo means "grape" and kokkos means "grain" in ancient Greek. From this point of view, these bacteria, which resemble grapes under the microscope, are called staphylococcus. Charlatan: The word charlatan comes from the Italian word *ciarlatano*, which means "talking, dishonest". In the Middle Ages, priests pardoned people's sins in exchange for money, and handed a signed and stamped official document to their hands. Some shrewd Italians imitated these pardons and began selling them for less than the priests' price. These people were called "ciarlatano", that is, "charlatan". Today, the term is used as "science, conscience, ethics and deontology etc. It is used to describe the people who practice medicine by ignoring all kinds of value systems and by resorting to all kinds of ways to reach fame and wealth in a short time. Tip: The word that means medicine. The word tip (medicine) is named after the city of Thebes, which was the most important health center of ancient Egypt. The words "tîbb" and "tabbe" in Arabic mean being a master at a job, being competent at a job, a person who knows the science of a job (scholar). The word physician comes from the Arabic root (h-k-m-). Judge comes from the same root as wisdom, arbitrator, judgment. It has the meanings of wise, scientist, philosopher, doctor. In addition, it has the meanings of "to judge, to detain, to be firm". Here, retention is used in the sense of keeping people from

bad things and directing them to good ones. The word medicine includes not only human medicine, but also both human and veterinary medicine. As a result, it can be argued that this study provides a resource that can be beneficial for veterinary medicine students to enjoy the lessons, to visualize the information in their minds, to retain the information, and thus to learn more easily.